

Vastaus kirjalliseen kysymykseen metsätalouden vaikutuksesta elohopeapäästöihin

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Jenni Pitkon /vihr. ym. näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KKV 328/2021 vp:

Mitä hallitus tekee vähentääkseen metsätalouden aiheuttamaa, vesistöihin ja kalakantoihin kohdistuvaa elohopeakuormitusta?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Kuten kirjallisessa kysymyksessä todetaan, metyylielohopea rikastuu ravintoketjussa ja kertyy petokaloihin. Tämän johdosta suurimmat kalastukseen ja kalan käyttöön liittyvät haitat kohdistuvat haukeen, kuhaan ja ahvenen ja suurimmat kalatalouden haitat ilmenevät järvikalastuksessa. Petokaloissa elohopean pitoisuudet voivat olla EU:n asetuksessa sallittua elintarvikkeiden enimmäispitoisuutta suurempia. Elintarvikkeita, joissa yhdisteiden pitoisuudet ovat sallittuja enimmäispitoisuuksia suurempia, ei saa saattaa markkinoille eikä niitä saa käyttää elintarvikkeiden ainesosina. Vastuu elintarvikkeiden tai rehujen turvallisuudesta on elintarvike- ja rehualan toimijoilla. Elintarvike- ja rehuvalvontaviranomaiset valvovat toimijoiden omavalvonnan toimivuutta ja riittävyttä riskiperusteisesti ja pistokoeluontoisesti. Elintarvikelainsäädäntö edellyttää, että kalaa koskevista turvallisen käytön ohjeista kerrotaan erityisesti niin kutsutuille alttiille kuluttajaryhmille eli niille, jotka ovat muita herkempiä ympäristömyrkköjen vaikutuksille. Valtion ravitsemusneuvottelukunnan antamien yleisten syöntisuositusten mukaisesti kalaa tulisi syödä ainakin kaksi kertaa viikossa, eri kalalajeja vaihdellen. Tietyille kuluttajaryhmille on annettu kalan syöntiä koskevia turvallisen käytön ohjeita, jotta elohopean ja muiden vierasaineiden altistus pysyy turvallisissa rajoissa. Tarvittaessa voidaan antaa myös alueellisia rajoituksia.

Sisävesien kalojen vierasainepitoisuuksia selvitetään sekä ympäristöviranomaisten, että elintarvikeviranomaisten toimesta. Tarkoituksena on aloittaa vuoden 2022 aikana laaja kansallinen hanke, jossa selvitetään erityisesti sisävesien kalojen vierasainepitoisuuksia sekä kuluttajien altistusta vierasaineille myös elohopean osalta. Tutkimuksessa selvitetään myös kalan syönnin hyötyjen ja haittojen suhdetta. Lisätietoa toivotaan saatavan erityisesti vajaasti hyödynnetyistä kaloista. Nykytietämyksen mukaan kalojen terveyshyödyt ovat suurempia kuin kalojen vierasaineiden terveyshaitat.

Yli 90 prosenttia Suomen elohopealasjeumasta tulee maan rajojen ulkopuolelta kaukokulkeutuna. Laskeuman elohopea kertyy pääasiassa maan pintakerroksen orgaaniseen ainekseen ja humukseen. Tekijät jotka lisäävät humuksen huuhtoutumista vesistöihin, toimivat elohopeakuormi-

tuksen lisääjänä. Vastaavasti ajatellaan, että toimet jotka lisäävät orgaanisen aineksen ja humuksen pidättymistä ovat keinoja, joilla kuormitusta voidaan vähentää. Eri vesiensuojelurakenteiden vaikutuksesta elohopean huuhtoutumiseen tarvitaan kuitenkin lisää tutkimusta.

Ojien kunnostaminen on metsätalouden osalta vesistöjen suurin yksittäinen kuormittaja. Metsätaloustaloudessa on ojitettua suota 4,7 miljoonaa hehtaaria. Soiden uudisojitustoiminta loppui 2000-luvun alkuun mennessä. Nykyään tehdään ainoastaan vanhojen ojien kunnostamista ja kuivatuksen täydentämistä. Viime vuosina oja on kunnostettu keskimäärin 35 000 hehtaari alalla.

Kestävän metsätalouden määräraikaisen rahoituslain (34/2015) säädösten nojalla yksityismetsän omistajille voidaan myöntää valtion tukea suometsän hoitotöiden suunnitteluun ja tekemiseen. Tukea ei myönnetä, ellei hankkeessa ole kiinnitetty erityistä huomiota toimenpiteiden aiheuttamiin vesistö- ja ympäristövaikutuksiin sekä toimenpiteistä mahdollisesti aiheutuvien haittojen vähentämiseen. Rahoituksen ehtona on, että suunnittelussa ja toteutuksessa tulee käyttää parhaimpia käytettävissä olevia ja kustannuksiltaan kohtuullisia vesiensuojelumenetelmiä ja rakenteita. Nykyinen määräraikainen rahoituslaki on voimassa vuoden 2023 loppuun asti.

Hallitus on aloittanut uuden kannustejärjestelmän valmistelun. Kannustejärjestelmää pohtinut työryhmä jätti ehdotuksensa tammikuussa 2021. Työryhmä on ehdottanut, että ojien kunnostamisen sijaan tukea myönnettäisiin suometsän hoidon kokonaisvaltaiseen suunnitteluun ja vesiensuojelutoimenpiteiden toteutukseen. Tulevassa kokonaisvaltaisessa suunnittelussa tulisi sovittaa yhteen puuntuotannon edellytysten parantaminen, vesiensuojelu, ilmastomuutoksen hillintä ja monimuotoisuuden turvaaminen. Suometsän hoidon suunnittelijalta edellytettäisiin näyttökokeen suorittamista. Hallitus tulee jatkamaan uuden kannustejärjestelmän valmistelua, kun EU:n valtiotukisuntaviivat ovat selvillä.

Elohopean kierrosta luonnossa ja eri metsätaloustoimenpiteiden vaikutuksista elohopean huuhtoutumiseen on vielä vähän tutkimustietoa. Tiedetään, että elohopean metyloitumista kiihdyttäviä tekijöitä ovat ainakin korkea lämpötila, hapettomat olosuhteet, orgaaninen aines ja sulfaatti. Turvemaiden voimakas vettyminen ja pelkistävät olosuhteet suosivat myös rikkiä pelkistävien bakteerien toimintaa, joiden on todettu pääosin vastaavan elohopean metyloitumisesta. Maaperän häiriintyminen, muokkaamisen tms. seurauksena lisää pienten altain muodostumista metsämaahan, mikä puolestaan voi luoda otolliset olosuhteet elohopean metyloitumiseen ja metallien liukenemiseen. Hakkuualueille jääneet hakkuutähteet (oksat, neulas) ovat myös potentiaalinen elohopean ja muiden metallien lähde, kun niihin kuivalaskeumana kerääntyneet aineet huuhtoutuvat pois. On todennäköistä, että ilmastomuutoksen seurauksena talvisateet, paljas lumipeitteetön maa, lisääntyneet huuhtoumat ja maan kohonnut lämpötila tulevat lisäämään elohopean huuhtoutumista ja metyloitumista.

Haitallisen metyylielohopean huuhtoutumista vesistöihin voidaan vähentää hyvällä, metsänhoitosuosituksen mukaisella metsänhoidolla esimerkiksi seuraavasti:

- Puunkorjuun yhteydessä vältetään maaperävaurioiden syntymistä. Tämä on mahdollista ajoittamalla suometsien ja soistuneiden kankaiden puunkorjuu ajankohtaan, jolloin maaperä on jäässä sekä lisäämällä maaperän kantavuutta hakkuutähteiden avulla.

- Uudistettaessa suometsiä ja soistuneita kankaita humuskerroksen ja pintaturpeen vettymisen estetään. Vettymistä voidaan välttää huolehtimalla maaperän kuivatuksesta esimerkiksi pitämällä huolta riittävästä puuston haihdutuksesta ja jos se ei riitä, kunnostamalla ojia.
- Maanmuokkauksessa valitaan menetelmä, joissa ei synny uudistusalalle märkiä painanteita.
- Vesistöjen varsille jätetään suojavyöhykkeet, joilla ei ajeta metsäkoneilla eikä tehdä maanmuokkausta, tällöin estetään oikovirtausreittien muodostumista toimenpidealalta vesistöön.

EU:n vesipuitedirektiivin mukaisten vuosia 2022-2027 koskevien vesienhoitosuunnitelmien metsätaloutta koskevaan oppaaseen on ohjauskeinoksi kirjattu vesiensuojelutoimenpiteiden kehittäminen metsätaloustoimenpiteiden aiheuttaman elohopeakuormituksen vähentämiseksi. Tavoitteena on laatia suositukset hyvistä käytänteistä, joilla vältetään maaperän vettymistä. Samalla on tunnistettu, että tarvitaan lisää tutkimusta siitä, miten muun muassa metsätalouden eri toimenpiteet ja niiden yhteydessä käytettävät vesiensuojelutoimenpiteet vaikuttavat metyylielohopean huuhtoutumiseen ja miten laajasta ongelmasta on kyse.

Hallitus on panostanut merkittävästi maankäyttösektorin ilmastotoimenpiteisiin muun muassa turvamaiden kokonaiskestävän käytön edistämiseen. Jo tällä hetkellä on menossa lukuisia hankkeita, jotka tulevat edistämään myös metsätalouden elohopea kuormituksen vähentämistä. Luonnonvarakeskuksen ja Suomen metsäkeskuksen vetämässä SUO-hankkeessa luodaan uutta toimintamallia suometsien kokonaiskestävään hoitoon. Siinä kehitetään muun muassa toimijoiden käyttöön tulevia tietotuotteita. Yksi tietotuotteista tulee kuvaamaan happamia sulfaattimaita. Tapio laatii suometsäosaaja koulutuspakettia ja siihen liittyvää näyttökoetta metsätalouden toimijoiden osaamisen kehittämiseksi. Suomen metsäkeskuksella on parasta aikaa avoinna haku suometsien hoidon kokonaisvaltaisen suunnittelun pilotoimiseksi. Tavoitteena on muun muassa saada palautetta uuden kannustejärjestelmän valmistelua varten.

Helsingissä 10.6.2021

Ministeri Maa- ja metsätalousministeri Jari Leppä